

На сучасному етапі розвитку суспільства викладач будь-якої іноземної мови повинен спрямовувати студентів на принципово нові рівні пізнання мови. Крім того, викладач має розкривати механізми співвіднесення мовних знаків з людським досвідом, оскільки саме це створює основу знань, спрямовувати студентів до нового осмислення самої сутності мови як знакової системи. Лише за таких умов процеси навчання і пізнання мови стануть на один рівень і будуть приносити результати.

Список використаних джерел

1. Jeremy Harmer. How to Teach English: Longman, 2007. - 288 с.
2. Бухбиндер В. А. Устная речь как процесс и как предмет обучения // Очерки методики обучения устной речи на иностранных языках. - Киев: КГУ, 1980. - 568 с.
3. Соловова Е. Н., Альпаков В. Г. Материалы курса «Развитие и контроль коммуникативных умений: традиции и перспективы». - М.: Первое сентября, 2006. - 52 с.
4. Овчинникова Е. С. Обучение иноязычной диалогической речи студентов технического вуза (из опыта преподавания) // Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2014. - № 1 (31). - Ч. II. - С. 138-140.
5. Широколобова А. Г., Клепцов А. А. Металлообработывающее производство и металлорежущие станки: учеб. пособие. Кемерово: Кузбассвузиздат, 2014. - 68 с.
6. Martin Parrot. Task for Language Teachers. A resource book for training and development: Cambridge University Press, 1993. - 325 с.
7. Jeremy Harmer. The Practice of English Language Speaking: London; New York: New Edition; Longman, 1991. - 296 с.
8. Колесникова И. Л., Долгина О. А. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков. СПб.: Русско-Балтийский информационный центр БЛИЦ, 2001.
9. Казанцев А. Ю., Казанцева Г. С. Особенности проведения игровых занятий в обучении иностранному языку в высшей школе // Вестн. Томского гос. пед. ун-та. - 2012. - Вып. 11 (126). - С. 20-23.
10. Зимняя И. А., Сахарова Т. Е. Проектная методика обучения английскому языку // ИЯШ. 1991. - № 3. - С. 9-15.
11. Tricia Hedge. Teaching and Learning in the Language Classroom. Oxford University Press, 2000. - 447 с.
12. 12 Jeremy Harmer. The Practice of English Language Speaking. Fourth Edition. Longman, 1991. - 442 с.
13. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. М.: Рус. язык, 1989. - С. 276.
14. Стародубцева О. Г. Типы упражнений для формирования лексических навыков устной речи в неязыковом вузе // Науч. пед. обозрение, 2013. - Вып. 2 (2). С. 45-48.

УДК 372.881.1

Козьміна Наталія Анатоліївна
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ФАКУЛЬТЕТУ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЕНЕРГОМЕНЕДЖМЕНТУ

В статті представлені три етапи формування монологічного мовлення у студентів інженерних спеціальностей енергетичної галузі та розглянуто весь спектр вправ для формування компетентності монологічного мовлення, від підготовчих вправ та вправ понадфразового рівня до мінімонологів та монологічних висловлювань текстового рівня за допомогою вербальних, зображальних та комбінованих опор. Обґрунтована актуальність роботи, яка зумовлена необхідністю формування вмінь та навичок майбутніх інженерів володіти іноземною мовою професійного спрямування.

Ключові слова: понадфразова єдність, мінімонолог, зображальні/ візуальні/ комбіновані опори, вправи на приєднання та об'єднання, підстановча таблиця, логіко-семантична схема, металні карти, плани висловлювань

Актуальність. Формування компетентності у монологічному мовленні іноземною мовою студентів технічних університетів є важливою задачею, яка вирішується протягом всього навчального процесу. Студенти мають показати вміння висловлювати свою думку, презентувати інформацію, оцінювати події, вміти робити презентації, доповіді, брати участь в наукових заходах, відстоювати свою думку та аргументовано переконувати, самостійно будуючи структуру свого висловлювання, та використовуючи певні мовні засоби.

Шкільною програмою передбачено, що приходячи зі школи, учні мають продемонструвати вміння спонтанно створювати логічні, короткі та прості висловлювання, робити повідомлення, наводити факти та аргументи, виділяти головну ідею, передавати основний зміст почутого або прочитаного, висловлювати свою думку щодо цього. Мінімальний обсяг висловлювання – 15 правильно оформлених фраз. Шкода, фактично тільки невеликий відсоток студентів немовних вищих навчальних закладів може продемонструвати такі вміння. Крім того, ситуація погіршується тим фактом, що не маючи сформованих вмінь стосовно іноземної мови загального спрямування, студенти мають оволодівати мовою професійного спрямування.

Задача формування іншомовної комунікативної компетенції, а саме компетенції монологічного мовлення вирішувалась на різних етапах розвитку науки різними вченими, починаючи з Виноградова В.В.

який надав визначення та класифікацію різних видів монологічного мовлення. Такі вчені як Полат Є.С., Сафонова В.В., Ніколаєва С, Ю, Шубін Е.П., Складенко Н.К. та багато інших зробили свій вагомий внесок у розвиток методики.

Метою даної статті є поділитись досвідом нашої роботи з формування монологічного мовлення у студентів немовних спеціальностей та представити вправи для формування різних ступенів монологічного мовлення.

За функціональну одиницю усного монологічного мовлення прийнята понадфразова єдність, тобто поєднана одним об'єктом мовлення група фраз. Понадфразова єдність висловлює одну закінчену думку та виконує певну комунікативну функцію [2, с. 353].

Вчені виділяють 3 етапи формування компетентності у монологічному мовленні (понадфразова єдність, міні текст й текст).

Перший етап цього процесу є дуже важливим. Перш ніж приступити до нього, ми вважаємо за необхідне сформувати первинні навички висловлювання на рівні речень та запропонувати ряд підготовчих вправ, які б активізували вже знайомі лексичні та граматичні конструкції [3].

1. З опорою на відповідне зображення підібрати епітети, порівняння, визначення, що характеризують даний предмет або явище. Наприклад:

*Solar power plant (efficient, large, powerful);
Facility (bottleneck, common, qualified).*

Перед тим як описувати та характеризувати предмети чи об'єкти, доцільно виконати вправи на їх впізнання. Спираючись на слова-визначення або характеристики, студенти повинні впізнати об'єкт, який характеризується даними словами [4, с. 220].

2. Підібрати синоніми до характеристик предметів чи об'єктів, зображених на картинках, які роздаються студентам: *gigantic unit (huge, enormous)*, синоніми-дієслова, що характеризують дію даних об'єктів - *to transform, change, reshape, convert*.

3. Створити синонімічні ряди.

Work - worthless, useless, fruitless, unproductive

Meaning- vague, ambiguous

To present - to introduce, to propose

4. Підібрати антоніми та скласти антонімічні пари:

- слова-визначення (ознаки): *inferior- superior; qualified- deficient, reasonable - absurd*

- слова-найменування (слова, які позначають явища і стан): *regulation - confusion, steadiness - imbalance;*

- дієслова: *to shorten (to lessen - to create; to increase - to decrease;*

- прислівники: *often - seldom, well - badly.*

5. Існує величезна різноманітність видів контекстних вправ.

Доповнити речення відповідним за змістом словом (лексемою або словоформи), закінчити фразу:

Renewable energy sources have grown rapidly in recent ... (years).

All fossil fuels can be burned with oxygen derived from air to provide ... (heat).

6. Вправи на диференціацію та ідентифікацію: визначити на слух або знайти в тексті певні слова, які відносяться до даної теми, до однієї словотвірної моделі, до синонімічного ряду; знайти антоніми до слів на дошці, в тексті, назвати ситуації, в яких дані слова можуть використовуватися.

7. Вправи на прогнозування включають завдання а) вибрати з варіантів, наведених нижче, закінчення для речення; б) прочитати речення, які відносяться до однієї теми та заповнити пропуски словами й словосполученнями, що підходять за змістом. [3]

8. До контекстних вправ відносяться вправи на узагальнення змісту речення, на його скорочення, та на розширення речень, деталізації інформації.

9. Вправи, що включають будь-які еквівалентні заміни. Наприклад, дотримуючись зразка, замінити ствердження на питання або замінити останнє висловлювання діалогу так, щоб відповідь залишалась позитивною, тощо.

10. Вправи, які розширюють асоціативні зв'язки. Наприклад, розширити список формул *прохань*, тощо.

Поступово тренуються навички складати фрази-висловлювання і засвоювати лексичні й синтаксичні засоби для їх побудови. Таким чином формується база для оволодіння різними видами монологічних висловлювань.

На першому етапі формування монологічного мовлення головним завданням є навчити з'єднувати речення у понадфразові єдності. Вправи цього рівня характеризуються як умовно-комунікативні продуктивні. Це вправи на приєднання та об'єднання [2, с. 357].

Прикладом вправи на приєднання фраз може бути наступна вправа. Вчитель або один зі студентів продукує висловлювання на рівні фрази, до якого інші студенти додають свої фрази. Завданням може бути наступне: *Let us briefly characterize different sources of energy.*

T. There are two basic sources of energy.

S1. These groups are traditional and alternative sources.

S2. Alternative sources are also called renewable.

S3. Coal, oil and natural gas belong to traditional sources.

S4. Among main disadvantages of non-renewable sources are the following.

S5. They are in limited quantity.

S6. They cause pollution.

Кожне окреме висловлювання студентів само по собі є фразою, але приєднуючись до попередньої фрази та маючи логічний зв'язок з нею, воно стає понадфразовим. На цьому етапі вчитель може ускладнити завдання, називаючи просто окрему думку або тему (*e.g. ecological problems, electric networks, etc.*), яку студенти будуть розвивати вже самостійно, дотримуючись всіх правил.

Здійснити перехід до умовно-мовних вправ можна з опорою на картинку (наприклад, доповнити висловлювання, дивлячись на картинки), з опорою на зразок, вибираючи потрібні слова із запропонованих викладачем, з опорою на ситуацію, на підказку вчителя, на певну тему, фільм, або текст [2, с. 359].

Вправи на об'єднання фраз у висловлювання на рівні понадфразової єдності. Вчитель пропонує за допомогою зорової опори представити загальну картину генерації електричної енергії різними країнами світу від різних енергетичних джерел. Teacher: *Imagine that you are a speaker at the international forum devoted to the global electricity generation. Present a brief characteristic of general output of electricity (in million kWhe) generated from various sources by different countries.* Student: *France produces 67,922 million kWhe from hydropower source, 357,188 million kWhe from nuclear energy source, etc.*

	Fossil fuel	Hydro	Nuclear	Geothermal
USA	2,226,488	2766,461	611,355	21,576
China	685,153	151,800	2,500	13
France	34,966	67,922	357,188	11
Germany	351,456	21,365	149,376	123
India	277,150	69,667	7,700	49

Також вправи на з'єднання фраз можуть об'єднувати декілька речень в логічну фразову єдність за допомогою візуальних та вербальних засобів. До завдань на тренування таких навичок входить навчання говорити за планом, "snowball", знайти помилки на картинці, формулювати висловлювання з опорою на підстановчу таблицю чи логіко-семантичну схему.

Таким чином, на етапі підготовки до монологічного мовлення ми спочатку формуємо вміння висловлювати одну закінчену думку на рівні однієї фрази. Це також можуть бути дві фрази, два самостійних висловлювання, які не мають між собою обов'язковою зв'язку. Наступним етапом є побудова власних логічно послідовних висловлювань понадфразового рівня, спираючись на опори, які використовуються для створення навчально-мовленнєвої ситуації.

Вченими загально визнано, що за способом презентації матеріалу, опори бувають зображальні, вербальні та комбіновані. Як це зрозуміло з назви, до зображальних опор відносяться серії картинок, фотографії, ілюстрації, малюнки, слайди, тощо [1, с. 82]. Вербальні опори включають графіки, таблиці, схеми, карти, плани, ключові слова, тексти, фонограми. Опори породжують асоціації з досвідом учнів (життєвим і мовним), тим самим допомагаючи будові мовленнєвого висловлювання. Вербальні опори стимулюють асоціації словами, зображальні опори – зображеннями реальної дійсності. Нарешті, комбіновані опори – комбінацією слів і зображень, які взаємодоповнюють одне одного [1, с. 83].

Для того, щоб навчити студентів будувати мінімонологи (висловлювання понадфразового рівня, більшого обсягу та кращої якості), ми застосовуємо систему продуктивних комунікативних вправ, з використанням різних опор та режимів роботи.

Підстановча таблиця (більш або менш повна) вважається однією з найбільш ефективних опор для навчання монологічного мовлення (опис, розповідь, повідомлення). Студент отримує завдання з повною вербальною опорою описати коло обов'язків інженерів екологів/вчених/дослідників. Студент сам вибирає мовленнєві одиниці з кожної частини, відповідно до завдання.

Environmental engineers Scientists Research workers	deal with	global warming issues
		municipal water supply
	are engaged in	industrial wastes
		environmental protection
	solve problems of	water contamination
		radiation protection
	are devoted to	public health
		air pollution issues

Завдання поступово ускладнюються з використанням часткових або неповних опор. Один з таких прикладів є підстановча таблиця відкритого типу.

Environmental engineering	studies	-
Electrical engineering	-	power networks
-	deal with	machines and mechanisms
Medical engineering	-	life support systems

Крім підстановчих таблиць відкритого типу до часткових опор можна віднести структурно-мовленнєві та логіко-синтаксичні схеми, ключові слова, ментальні карти, плани висловлювань.

Студенти отримують завдання описати принцип дії сонячної енергетичної станції (*solar power plant*) за допомогою плану у вигляді запитань.

1. What is a structure of a solar power plant?
2. What is used by solar power systems in order to concentrate a huge area of light into a small beam?
3. What causes photovoltaic effect?
4. What is the function of tracking systems?
5. What are lenses used for?
6. Where is the location of the biggest photovoltaic power plant?

Наступним завданням може бути дати опис вітрової турбіни (*wind turbine*), використовуючи ключові слова:

kinetic energy, turbine, energy converter, electricity, to convert, vertical axis, auxiliary power, horizontal axis, domestic power supply, grid, array, etc.

Метою останнього етапу є навчитись конструювати монологічні висловлювання на рівні спочатку мінітексту, потім тексту за допомогою комунікативних продуктивних вправ. Вчитель дає комунікативне завдання, яке мотивує студента зробити опис об'єкту в певному обсязі (монолог опис) [3].

Task: You are going to present a speech at the scientific conference Innovations in Science and Technology. Describe your new invention to the audience. Інша вправа тренує монолог-розповідь. *Task: Describe your working day at the plant.* На третьому етапі розвитку монологічного мовлення можна також запропонувати наступні завдання: 1) *comment on the proverb*; 2) *make a report*; 3) *retell the story*; 4) *speak on the topic*; 5) *say what you would do in a similar situation*; 6) *solve a problem*; 7) *express your opinion/attitude* 8) *make up a story*; 9) *write a composition*.

Для цієї стадії характерним буде не просте механічне приєднання речень одне до одного, а вже вміння виражати своє особисте ставлення до фактів чи подій, про які говориться в монолозі, формулювати критичну оцінку та вміти надати слушні аргументи.

Як висновок, слід зазначити, що розвиток монологічного мовлення з іноземної мови професійного спрямування у студентів інженерних спеціальностей є одним з пріоритетних напрямків навчання. Уміння зв'язко, правильно, послідовно, мотивовано та логічно висловлювати свої думки допоможе майбутнім інженерам бути в курсі найновітніших досягнень науки та техніки, брати активну участь в міжнародних наукових заходах, відчувати себе невіддільною частиною прогресивного світу.

Список використаних джерел

1. Леонтьев А.Н. Некоторые вопросы психологии обучения на иностранном языке. Вопросы психолінгвистики и преподавания русского языка как иностранного. М.: Просвещение, 1971. С. 82-90.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Білич О.Б., Бориско Н.Ф., Борещька Г.Е та ін. / за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
3. Полат Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студ. высш. Учеб. заведений. – М.: Академия, 2008. – 368 с
4. Якубинский Л. П. Избранные работы. Язык и его функционирование / Л. П. Якубинский. – М., 1986. – 345 с.